

BARNFRIDS- BROTTE

DE FÖRSTA FÄLLANDE DOMARNA

EN KVALITATIV OCH KVANTITATIV GRANSKNING
AV DE FÖRSTA 121 DOMARNA

BARNFRIDSBROTET – DE FÖRSTA FÄLLANDE DOMARNA

© Film and Tell 2022

Skribent: Amelie Brandt

Form: Hedda Tingskog

Ansvarig utgivare: Oscar Hedin Hetteberg

Finansierad med stöd av Sättila Foundation

SE BARNEN

www.sebarnen.org

sebarnen@filmandtell.com

INNEHÅLL

Förord	5
Introduktion Vikten av ett barnfridsbrott	6
Initiativ SE BARNEN	7
Bakgrund Barnfridslagen – en historisk överblick	8
Syfte Vi vill synliggöra barnen	11
Metod En kvantitativ och kvalitativ läsning	12
Statistik Barnfridsbrottet i siffror	13
Barnen	13
Barnfridsbrottet	14
Barnets relation till parterna i grundbrottet	15
Straffpåföljder	15
Analys Barnen i domarna	16
Barnens upplevelser av våld i hemmet	16
Barnen utan styrkta domar	17
Åtal som inte gått att styrka	19
Barnens skyddsnet – förskola, skola och polis	25
Alkohol och narkotika	26
Slutsatser För alla barns rätt till ett hem utan våld	28
Källor	30

FÖRORD

Kunskaperna om hur barn påverkas av att uppleva våld mellan vuxna, föräldrar eller andra omsorgspersoner som barnet är beroende av, har utvecklats betydligt under de senaste årtiondena. Från att se våld i nära relationer som en privat angelägenhet mellan vuxna har konsekvenserna för barn som växer upp i våldets närhet alltmer kommit att ses som en allvarlig riskfaktor för barns hälsa och utveckling såväl på kort som lång sikt.

Forskningen om hur den omogna hjärnan under utveckling påverkas av den massiva stress som våld i omsorgsmiljön orsakar har bidragit till fördjupad kunskap om hur sambanden mellan svåra påfrestningar tidigt i livet och allvarliga följder för psykisk och fysisk hälsa ser ut. Ju tidigare i livet som barn drabbas av svår, så kallad toxisk, stress, desto mer ökar risken för negativa följder på flera områden. Mest ogynnsamt är det när barn i förskoleåldern drabbas. I synnerhet under de första tre åren är hjärnan mycket känslig för stark stress. Det här är den neurobiologiska grunden till att små barn behöver skyddas av vuxna från svåra händelser som väcker skräck och hjälplöshet.

Omsorgsmiljön, familjen, är helt avgörande för barns tillgång till skydd och tröst vid svåra påfrestningar. Om denna miljö, det vill säga de vuxna som finns där, är lyhörda för och svarar an på barns reaktioner och behov klarar barn i allmänhet väl att återhämta sig från svåra påfrestningar. Om situationen däremot är sådan att det är i denna miljö som skräck och smärta uppstår, har barn ytterst sällan något annat alternativ än att ändå söka skydd i samma miljö. Det kommer att föra barnet närmare det som orsakar skräcken och bland annat påverka tilliten mellan barn och förälder i grunden. Att reparera dessa följder och ge en mer gynnsam omsorgsmiljö för barns utveckling är möjligt – men det förutsätter frihet från våld som grogrund för trygghet. Förmågan att känna sig trygg tillsammans med andra människor är en helt avgörande faktor för psykisk hälsa och utveckling.

Barnfridsbrottet är viktigt, eftersom det speglar utvecklingen avseende barns behov av skydd från våld mellan vuxna liksom kunskapsläget gällande negativa konsekvenser för barn som exponeras för våld i omsorgsmiljön. Barnfridsbrottet innebär en perspektivförskjutning som bidrar till en förändrad syn på barns rättigheter och på allvar stärker konventionen om barnets rättigheter i utsatta barns vardag. Föreliggande rapport visar att utvecklingen går framåt. Att barns röster och upplevelser skymtar fram här och där i domarna är centralt och bidrar till förståelse av barns perspektiv på våld i uppväxtmiljön. Granskningen av domarna visar emellertid också att det kvarstår stora utmaningar och att behovet av kompetenshöjning på många håll är betydande. Det kan vi förändra, inte minst genom granskningar som denna rapport och genom att på allvar lyssna på barns berättelser om hur det är att växa upp i våld.

ANNA NORLÉN

*Verksamhetschef och rektor
leg psykolog, leg psykoterapeut
Ericastiftelsen*

INTRODUKTION

VIKTEN AV ETT BARNFRIDSBROTT

Den 1 juli 2021 trädde den nya barnfridslagen i kraft. I och med lagens införande har barn som bevittnar våld i nära relationer tillskrivits status som brottsoffer i straffrättslig mening. Det innebär att dessa barn fått en rad nya rättigheter och bättre möjligheter till stöd och behandling. Som ett led i att lagen nu är gällande i Sverige synliggörs också de barn som utsätts för att bevittna våld mellan närstående på ett nytt sätt – genom anmälningar, åtal och domslut.

I denna studie presenteras en kvantitativ och kvalitativ läsning av de första 121 domarna i Sverige som berör barnfridsbrottet. Totalt handlar det om 274 barn som förekommer i domarna. Av dessa barn har 160 barn varit målsägande i en rättsprocess och fått barnfridsbrottet styrkt genom domstolens beslut. I vissa fall har gärningspersonen föreskrivits med dagsböter, i andra samhällstjänst, och i fall där våldet varit grovt, fängelsestraff.

Att det nu är straffbart att utsätta ett barn för att bevittna våld i nära relationer innebär att samhället nu beaktar att detta våld kan vara lika skadligt för barn som att själv utsättas för direkt fysiskt eller psykiskt våld. Det är i linje med vad en entydig forskning på ämnet pekat på i flera decennier, vilket är anledningen till att vi inom initiativet **SE BARNEN** har drivit frågan om målsägandestatus för barn och unga sedan år 2010.

Barnfridslagen är ett stort genombrott för barns rättigheter i Sverige. Lagen signalerar att det som barnet är med om är olagligt och att våldet inte är barnets fel. Polisen kan nu höra barn direkt när de anländer till brottsplatsen. I och med att barnen nu är målsägande får de delge sina upplevelser av våldet i egenskap av offer för ett brott som riktats mot dem själva, inte enbart som vittnen.

Att barnen inte längre räknas som vittnen till våld, utan som brottsoffer, innebär också att deras delaktighet i rättsprocessen stärkts. En vårdnadshavare kan inte längre hindra barnet från att få sin röst hörd. I fall där barn som bevittnat våld deltar i en rättsprocess får de nu även rätt till en särskild företrädare som kan beakta barnets intressen oberoende vårdnadshavarens – och också säkerställa information och stöd under samt efter rättsprocessen. På samhällsnivå är barnfridslagen en tydlig markering om att våld i närvaro av barn är en klandervärdig handling.

Barnfridslagen är ett viktigt steg för att identifiera, stötta och minska antalet barn som utsätts för att se och höra våld i hemmet – men det är bara ett steg av flera om vi måste ta för att säkerställa alla barns rätt till ett hem utan våld.

AMELIE BRANDT
Impact Producer

HEDDA TINGSKOG
Impact Team Leader

HANNA LINDQVIST
Partnerskapsutvecklare

OSCAR HEDIN HETTEBERG
Grundare

INITIATIV

SE BARNEN

SE BARNEN arbetar för att inget barn ska behöva se, höra eller känna till våld i hemmet. Vårt mål är att minska antalet barn i Sverige som upplever våld mellan närstående och vår vision är alla barns rätt till ett hem utan våld.

Våra partners är Gålöstiftelsen, Ersta diakoni, Rädda Barnen, Svenska kyrkan i Haninge, Postkodstiftelsen, Ericastiftelsen, Brottsofferjouren Sverige, Sofia Församling, Stockholms domkyrkoförsamling, Karlstad Pastorat, Somaya Kvinno- och Tjejjour samt Finska Brottsofferjouren (RIKU).

Granskningen *Barnfridsbrottet – De första fällande domarna* är finansierad med stöd av Sätilla Foundation.

SE BARNEN är ett initiativ startat 2010 av Film and Tell. Film and Tell är ett dokumentärfilmsbolag med målet att driva positiv samhällsförändring.

BAKGRUND

BARNFRIDLAGEN — EN HISTORISK ÖVERBLICK

Under **1970-talet** blev det känt att barn som utsätts för att bevittna våld i hemmet kan ta allvarlig skada både fysisk och psykiskt.

Två decennier senare, under **1990-talet**, uppmärksammades frågan på bredare front i Sverige. Till följd av en utökad forskning på mäns våld mot kvinnor synliggjordes de barn som levde i hem där det förekom våld, vilket bidrog till nya insikter och kunskaper om våldets påverkan på barns hälsa och utveckling.

År **1998** tillsatte regeringen en utredning¹ för att utreda barnmisshandel, och i den utredning som presenterades uttrycktes att våld i minderårigas närvaro var en form av barnmisshandel.

I början av **2000-talet** genomfördes flera reformer med syfte att förbättra situationen för barn som utsätts för att bevittna våld i nära relationer. År **2003** infördes en straffskärpning i Brottsbalken² som stadgade att brott som utövas i närvaro av barn bör tillmätas ett högre straffvärde då barnet förlorat sin trygghet till den vuxne. Efter starka påtryckningar från civilsamhällesorganisationer lades ytterligare förslag på förändringar fram av regeringen. År **2006** fastslogs i socialtjänstlagen³ att barn som bevittnar våld är att anse som offer för brott, och en statlig ersättning som brottsskadeersättning från Brottsoffermyndigheten infördes för barn att ansöka⁴.

Trots de ändringar som genomfördes för att öka skyddet för barn som utsätts för att bevittna våld i nära relationer visade rapporter och kartläggningar under efterföljande år att barn som bevittnat våld inte fick den hjälp som de var i behov av, och att insatserna som genomförts inte fått önskad effekt. Bland annat presenterade dåvarande Rikspolisstyrelsen i Sverige **2009** en kartläggning⁵ som visade att polisen missade att uppmärksamma barns närvaro vid fler än hälften av alla anmälningar om kvinnovåld – 214 av 496 barn registrerades i kartläggningens undersökningsunderlag. Vidare fick socialtjänsten endast kännedom om 45 % av dessa 214 barn, alltså fick inte ens en femtedel av alla barn som kartläggningen utredde kontakt med socialtjänsten. När Socialstyrelsen samma år genomförde en nationell tillsyn⁶ över kommunernas hantering av våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld visade resultatet stora brister. Ingen av de 80 slumpvis utvalda kommunerna bedömdes helt leva upp till lagens krav, och det fanns brister på flera punkter. Exempelvis saknades uppgifter om hur många barn som bevittnar våld och vilka insatser som gjorts för att hjälpa dem.

Reformen med brottsskadeersättning var också att betrakta som ett misslyckande. Under år **2010** fick Brottsoffermyndigheten endast in 88

1970

1990

1998

2003

2006

2009

2010

ansökningar. 69 % av dessa beviljades med en snittsumma på 8 611 kronor. Den största anledningen till avslag var bristande förundersökningsunderlag från polisen⁷.

2012

År **2012** presenterades resultat från en bred översyn av brottsskadelagen⁸, med ett uttryckligt mål att utvärdera 2006 års reformer angående barn som bevittnar våld. I utredningen fastslogs att reformerna inte gett önskad effekt. Utredningen ansåg dock inte att det behövdes några ytterligare lagändringar, utan förordnade utbildning och förbättrade rutiner för polis och andra handläggare, i syfte att få det nuvarande systemet att fungera bättre.

2018

SE BARNEN har ansett att en barnfridslag utgjort en viktig, grundläggande nyckel i arbetet för att tillförsäkra barns rätt att växa upp i ett hem fritt från våld. Tillsammans med de partners som står bakom initiativet har vi drivit frågan gentemot beslutsfattare och allmänhet sedan 2012. Den **14 juni 2018**, efter flera års intensivt arbete inom initiativet, tillsatte den dåvarande regeringen en offentlig utredning⁹ med uppdrag att analysera och ta ställning till huruvida en barnfridslag skulle införas i Sverige.

2019

Den **12 juni 2019** presenterade utredaren sitt betänkande *Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord*¹⁰ med slutsatsen:

Barn som bevittnar våld eller andra brottsliga handlingar mellan närstående är en utsatt och skyddsvärd grupp. Att utsätta barn för att bevittna våld eller andra brottsliga handlingar mellan närstående är en så allvarlig gärning att en kriminalisering får anses vara nödvändig.

2021

Lagrådsremissens lagförslag presenterades år **2021** och 26 maj samma år röstade riksdagen igenom barnfridslagen som trädde i kraft en dryg månad senare, **1 juli 2021**.

FAKTA | **VAD INNEBÄR BARNFRIDSLAGEN?**

Vissa brottsliga våldsgärningar är olagliga att utsätta ett barn för att bevittna. Dessa våldsgärningar, som till exempel kan vara misshandel eller olaga hot, kallas i relation till barnfridsbrottet för ett grundbrott. Det är alltså grundbrottet som barnet ser eller hör när hen utsätts för barnfridsbrott.

Barnet måste vara närstående både gärningsmannen och den som utsätts för grundbrottet. Gärningsperson och målsägande i grundbrottet behöver inte ha en närståenderelation sinsemellan.

Barnet måste ha bevittnat, alltså sett eller hört, det straffbara i grundbrottet. Även straffbara försök till den brottsliga gärningen innefattas i barnfridsbrottet.

Gärningsmannen måste ha begått både grundbrottet och barnfridsbrottet med uppsåt, eller åtminstone likgiltighet.

Barnfridsbrottet är avhängt att det inleds en förundersökning och väcks åtal i grundbrottet. Grundbrottet behöver styrkas för att barnfridsbrottet ska kunna styrkas.

Barnfridsbrottet är gradindelat och kan variera från ringa barnfridsbrott till grovt barnfridsbrott.

Straffpåföljden för barnfridsbrott är fängelse upp till två år. För ringa barnfridsbrott böter eller fängelse max sex månader. För grovt barnfridsbrott fängelse mellan nio månader och fyra år.

Den tidigare rätten till brottsskadeersättning från Brottsoffermyndigheten ersätts med en rätt till skadestånd som betalas av den dömda gärningspersonen.

Barnet får i och med barnfridslagen rätt till en särskild företrädare som ska förse barnet med information, ta barnet till förhör och säkerställa att barnet får sitt skadestånd utbetalt.

SYFTE

VI VILL SYNLIGGÖRA BARNEN

**"160 BARN HAR
FÅTT UPPRÄTTELSE
GENOM
BARNFRIDSLAGEN"**

De första domarna har fallit sedan barnfridslagens ikraftträdande. I denna rapport har vi gjort en läsning av de 121 första domarna i syfte att synliggöra barnen och deras upplevelser av våld i hemmet.

160 barn har fått upprättelse genom barnfridslagen. I de domar som vi har studerat har **58%** av barnen i underlaget fått sina upplevelser bekräftade genom att åtal väckts och gärningsmannen blivit dömd för barnfridsbrott.

Det är viktigt att även synliggöra de barn som inte fått upprättelse. Därför redogör vi i denna rapport för alla de **274** barn som enligt det underlag vi studerat:

- bevittnat våld i hemmet,
- antagits ha bevittnat våld i hemmet eller
- tillhört familjen inom vilken barnfridsbrottet skett eller antagits ha skett.

Vi har gjort en kvantitativ och kvalitativ granskning av de första barnfridsbrottsdomarna. Varje dom har varit unikt på sitt sätt, men synliggör tillsammans vissa mönster som därför är intressanta att uppmärksamma. Dessa mönster visar vad vårt gemensamma arbete för en barnfridslag har resulterat i, och möjliggör för slutsatser om vad vi behöver fortsätta arbeta med för att förbättra livsvillkoren för barn som utsätts för våld i hemmet.

METOD

EN KVANTITATIV OCH KVALITATIV GRANSKNING

Sammanlagt ligger **121** domar till grund för den kvantitativa och kvalitativa granskningen. Domarna har behandlats på **31** av Sveriges 48 tingsrätter. Barnfridslagen trädde i kraft 1 juli 2021 och domarna har presenterats från **29 juli 2021**, då den första domen föll, till och med **21 februari 2022**.

Domarna har begärts ut utifrån Åklagarmyndighetens förteckning över barnfridsbrott, från 33 tingsrätter. Två av dessa tingsrätter har inte kunnat lämna ut domar med hjälp av ärendenummer och ytterligare en tingsrätt har uppgett att de varit väldigt begränsade i sina sökningar utifrån ärendenummer. I denna rapport har vi läst 121 domar, vilket är majoriteten av de som föll fram till och med 21 februari 2022.

I citaten från domarna har vi anonymiserat namn med respekt för barnen och deras integritet. Vi har även tagit oss frihet att rätta stavfel och böjningsfel för att göra styckena mer lättläsliga, utan att det påverkar textens betydelse.

I den statistiska delen redovisar vi statistik med fokus på barnen i domarna samt statistik om barnfridsbrottet och grundbrotten. I avsnittet *Barnens upplevelser i domarna* redogör vi för några av barnens röster och upplevelser som synliggjorts genom deras delaktighet i rättsprocessen. I avsnittet *Barnen utan styrkta domar* redogör vi närmare för gråzoner, farhågor och utvecklingsmöjligheter gällande barnfridslagen. Avslutningsvis redogör vi för barnens skyddsnet i form av förskola, skola och polis samt alkoholens närvaro i domarna.

STATISTIK

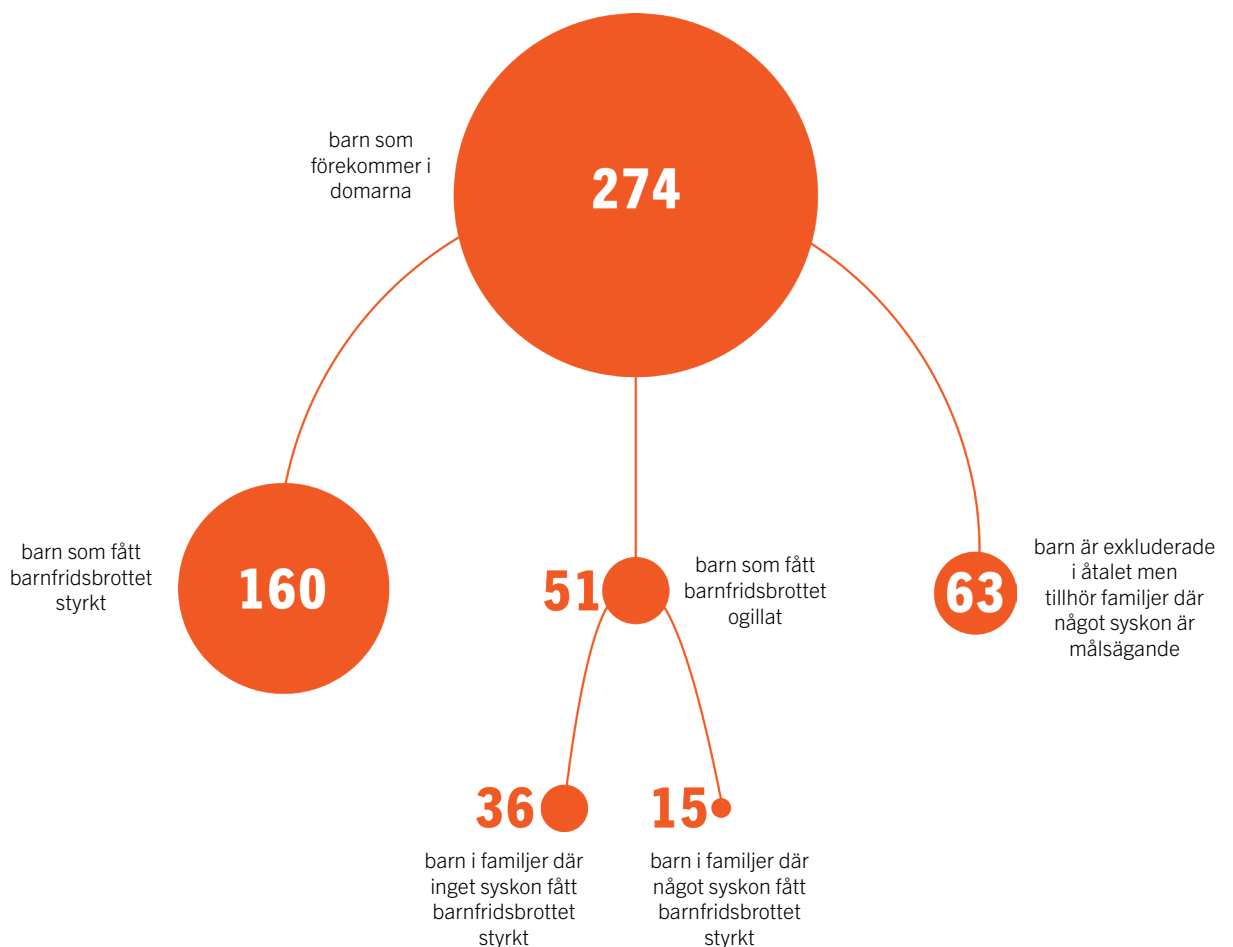
BARNFRIDSBROTTET I SIFFROR

BARNEN

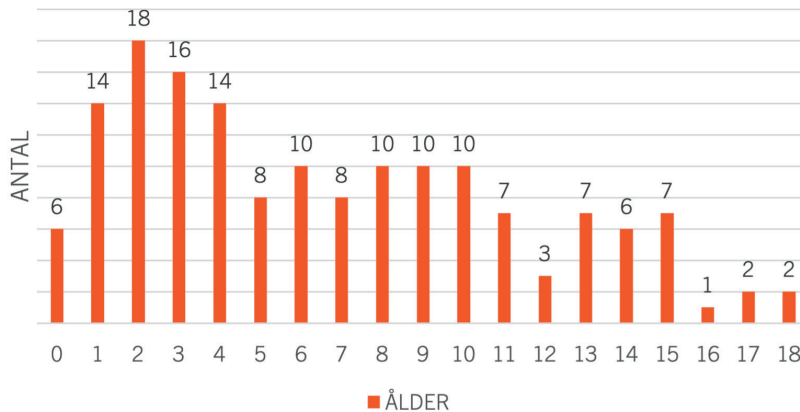
274 barn förekommer i domarna. Av dessa har **160** barn har varit målsägande och fått barnfridsbrottet styrkt och **51** barn varit målsägande och fått barnfridsbrottet ogillat. **36** av dessa 51 barn tillhör familjer där barnfridsbrottet ogillats helt, medan **15** av dessa 51 barn har syskon som fått barnfridsbrottet styrkt.

63 barn tillhör någon av dessa familjer, men har vid gärningstillfället befunnit sig på en annan plats än brottsplatsen, eller i ett tidigt stadiet antagits inte bevittnat brottet och därför inte inkluderats i åtalet.

Alla barn i samma familj har alltså inte alltid fått samma utfall på domen. De barn som fått friande domar skriver vi mer om i avsnittet *Barnen utan styrkta domar*.

I domarna framkommer ålder på **159** av barnen. Åldrarna på de 159 barnen är följande:

"HÄLFTEN AV ALLA BARNFRIDSDOMAR RÖR MYCKET SMÅ BARN"

Det finns en koncentration i domarna på de yngre åldrarna. **47%** av barnen är 0–5 år, vilket betyder att nära **hälften av alla barnfridsdomar rör mycket små barn**. I förorden klargjorde Anna Norlén (leg. psykolog och leg. psykoterapeut) att små barn i allmänhet, de tre första levnadsåren i synnerhet, är dem det är som mest skadligt för ett barn att uppleva toxisk stress. Orsaken är att hjärnan då utvecklas kraftigt, särskilt förmågan att reglera impulser och handlingar, sortera intryck, leka och lära sig nya. Vi ser att **hälften av barnfridsdomarna rör särskilt sårbara barn**.

"HÄLFTEN AV ALLA BARNFRIDSDOMAR RÖR SÄRSKILT SÅRBARA BARN"

BARNFRIDSBROTTET

Från 1 juli 2021 då barnfridslagen trädde i kraft fram till och med 28 februari 2022 kom det enligt Åklagarmyndigheten in **5 238** anmälningar om barnfridsbrott. Från 1 juli 2021 till och med 31 december 2021 anmäldes enligt Polismyndigheten **4 316** barnfridsbrott. Det är betydligt fler än vad Polismyndigheten beräknade, som uppskattade att antalet anmälningar skulle röra sig om cirka 4 000 per år¹¹. Resultatet blev alltså att **mer än dubbelt så många barnfridsbrott anmäldes än polisen trott**. Av dessa 4 316 anmälningar var **2 092** av målsägandena flickor och **2 224** pojkar. I de 121 domar som vi har läst har utfallen varit följande:

- 97 fällande domar**
- 6** grova barnfridsbrott
- 4** ringa barnfridsbrott
- 24 friande domar**
- 1** grovt barnfridsbrott

"MER ÄN DUBBELT SÅ MÅNGA BARNFRIDSBROTT ANMÄLDES ÄN POLISEN TROTT"

Enligt lagtexten ska det vid bedömningen av barnfridsbrottets grad beaktas om grundbrottet har varit av "mycket allvarlig art" eller om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet. I de sju fallen som lett till domslut, och där åtalet gällt grovt barnfridsbrott, har grundbrottet varit grov misshandel eller försök till mord. När grundbrottet varit grov kvinnofridskränkning, det vill säga att

gärningsmannen vid upprepade tillfällen utsatt mamman för till exempel olaga hot och misshandel, har barnfridsbrottet alltid bedömts som normalgradigt, då barnet/barnen i dessa fall bevittnat en eller ett antal av misshandelstillfällena, men inte samtliga.

**"97% AV
BARNFRIDSBROTTS-
FÖRÖVARNA
ÄR MÄN"**

BARNETS RELATION TILL PARTERNA I GRUNDBROTET

Grundbrottet är åtalet för den brottsliga gärning som barnet har sett eller hört. I de allra flesta fall är det barnens pappa eller styvpappa som är åtalad i grundbrottet – **97% av barnfridsbrottsförövarna är män**. I några domar är grundbrottet riktat mot både ett barn en kvinna, men i de flesta fall enbart en kvinna. **I nio av fall av tio är den våldsutsatta barnets mamma**. Grundbrottet som barnen bevittnat är i merparten av fallen fysisk misshandel.

Gärningsmän

117 domar där gärningsmannen är en **man**
4 domar där gärningsmannen är en **kvinna**

Målsäganden för grundbrottet

99 domar där brottsoffret är en **kvinna**
12 domar där brottsoffret är en **kvinna och barn**
5 domar där brottsoffret är ett eller flera **syskon**
3 domar där brottsoffret är en **man**
2 domar där brottsoffret är en **man och barn**

**"I 9 FALL AV 10 ÄR
DEN VÅLDSUTSATTAS
BARNETS MAMMA"**

STRAFFPÅFÖLJDER

I **sex** av fallen har gärningsmannen blivit friad från samtliga åtalpunkter. I **24** av fallen har gärningsmannen friats från barnfridsbrottet. Det betyder att gärningsmannen i **18** fall dömts för minst en av åtalpunkterna, men inte för barnfridsbrott.

Straffpåföljden för domarna är en kombination av det straff som följt av grundbrottet, det straff som följt av barnfridsbrottet och det straff som följt av eventuella andra åtalpunkter.

Straff

66 fängelsestraff, från 1 månad upp till 8 år.
44 påföljder med olika kombinationer av dagsböter, samhällstjänst, villkorlig dom och behandlingsprogram
1 rättspsykiatrisk vård

Vi har i studien inte redogjort för de skadestånd barnen fått. Det har varit ett medvetet val då det vid dessa domar rått stor osäkerhet hos både advokaterna och tingsrätterna kring skadeståndens storlek. Många hänvisar till att lagen varit ny och att det inte funnits praxis. Den 15 mars 2022, alltså efter att de domar vi läst fallit, skriver Brottsoffermyndigheten i ett pressmeddelande¹² att ersättningsnivåerna har prövats av Nämnden för brottsskadeersättning, och att straffvärdet samt kränkingsersättningen för barnfridsbrottet ska motsvara straffvärdet och kränkingsersättningen för det grundbrott barnen bevittnat. I de tre fall som prövades bestämdes ersättningen till **10 000 kronor**, vilket i två fall av tre innebar att ersättningen fördubblades.

ANALYS

BARNEN I DOMARNA

BARNENS UPPLEVELSER AV VÅLD I HEMMET

I domarna synliggörs hur de berörda barnen reagerat och agerat, samt till viss del hur deras psykiska mående påverkats av det våld som de tvingats uppleva och/eller upplever. Av domarna framträder en tydlig bild: barnen har reagerat starkt på våldet och påverkats kraftigt negativt av dessa upplevelser, men barnens uttryck för denna påverkan har sett sig olika.

Det är vanligt att ett barn velat skydda den förälder som utsätts för våld. I flertalet domar har barnen försökt förhindra eller stoppa våldet: Antingen verbalt genom att ha skrikit åt gärningsmannen att sluta, eller fysiskt genom att de gått emellan. I vissa fall har barnens försök att gå emellan lett till att de själva utsatts för våld från gärningsmannen. I en av domarna har alla syskonen gemensamt lagt sig över mamman som legat på golvet för att skydda henne från pappans våld. I andra fall har barnen sprungit i väg för att gömma sig och ta skydd, antingen på eget bevåg eller för att grundbrottets målsägande sagt åt dem att göra det. I familjer med flera syskon är det inte ovanligt att ett äldre syskon velat skydda ett yngre syskon från att bevittna brottet. De yngsta barnen har ofta börjat skrika och uttryckt oro. I vissa fall har barnet efter en lång tid av upprepat våld normaliserat våldet i hemmet. I domen nedan får vi följa en misshandel och två barnfridsbrott utifrån de två barnens egna vittnesmål.

FÄLLD I EKSJÖ TINGSRÄTT

Två syskon bevittnar sin mamma bli misshandlad av sin styvpappa.

Storebror berättar: Han och lillasyster låg inne i de vuxnas rum med stängd dörr så att de inte skulle höra och se. Lillasyster skakade och var jätterädd. Självt var han inte så oroad och stressad först och försökte lugna ner lillasyster medan de slogs och fightades. Men för första gången någonsin hörde han mamma skrika av smärta och då blev han själv extremt rädd, för då visste han att det var någonting fel för annars vet han att mamma har allting under kontroll. Mamma skrek av smärta och bad om förlåtelse.

Lillasyster berättar: Storebror sa "håll för öronen". Sedan gick han ut och kollade och då såg han ju att det var jätteallvarligt och att mamma låg försvarslös utan glasögon blödande på golvet. Han skrek till styvpappan: Jag visste att du inte var en god människa, jag hoppas att du dör. Sedan kom han in igen och var jätteledsen och grät. Och jag (lillasyster) undrade vad som hände, och han sa att mamma orkar inte mer och de båda blöder. Hon frågade storebrodern "på en skala från 1–10 hur mycket blöder de", och han svarade att på en skala från 1–10 så skulle han säga 7. Hon (lillasyster) blev skiträdd och tänkte "nej, det här är fan i mig gränsen, jag ringer polisen". Det var då hon ringde 112.

Några barn har uttryckt skuld känslor över situationen som uppstått och klandrar sig själva efteråt för det som inträffat:

FÄLLD I MALMÖ TINGSRÄTT

I hallen tog gärningsmannen även fram en gasflaska som han försökte trycka in i mammans mun. Hennes dotter höll för munnen så att han inte skulle lyckas.

Mamma berättar: Hennes dotter har tagit på sig skulden och tror att det är hennes fel för att hon inte kunde skydda sin mamma. Sonen har sagt att pappa är dum som slår mamma. Lägenheten är 83 kvm stor så barnen har hört allt som har hänt. Båda barnen har sett misshandeln som ägde rum i hallen. Dottern har mått väldigt dåligt efter händelsen och varit sjukskriven från skolan i tre veckor. Sonen frågar mest efter var pappa är.

Andra barn ifrågasätter sitt värde utifrån sina upplevelser:

FÄLLD I SOLNA TINGSRÄTT

Pappa gillar honom mycket. Pappa brukar inte slå honom men ibland har han örfilat honom och sånt. Det är mest hans brorsa och mamma som pappa slår. När det händer stoppar han inte pappa för han vågar inte, så pappa inte blir så arg. Pappa blir arg när hans brorsa stoppar pappa, när pappa börjar komma emot mamma.

Även i de fall där barnfridsbrottet inte gått att styrka finns det barn med viktiga upplevelser att synliggöra.

FÄLLD OCH FRIAD I LULEÅ TINGSRÄTT

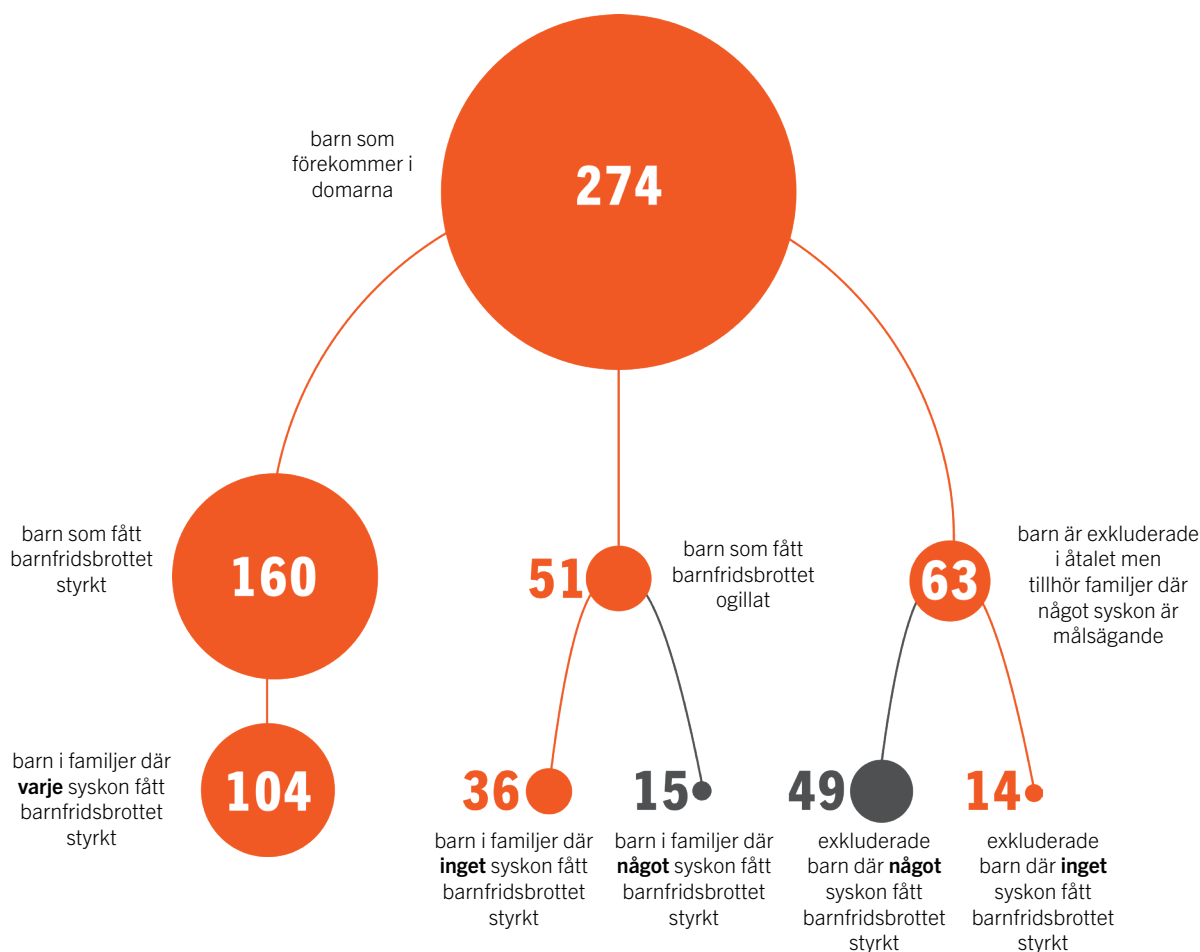
Han gick på toa och när han kom ut skrek hans mamma "ring polisen, ring xx (pappa)" flera gånger. Han sprang till sitt rum och stängde dörren. Han ringde till sin pappa och sa åt honom att komma och hämta honom eftersom det bråkades. Det var inget normalt bråk. Systemen vaknade och blev rädd och satte sig i hans säng. Han ringde sedan till polisen. Systemen undrade vad det var som hände och han sa åt henne att inte gå ner. Han var superrädd och skakade och höll ett pulvergevär mot dörren. Det skulle han smocka styvpappan med om han kom in eftersom han var på fyllan. Från det att hans mamma skrek "ring polisen" var han på rummet hela tiden.

Barnen i detta exempel fick inte barnfridsbrottet styrkt. Däremot fick deras två syskon som befann sig i samma rum som misshandeln pågick sina åtal styrkta.

BARNEN UTAN STYRKTA DOMAR

Det går att kategorisera domarna i tre större grupper utifrån ett familje-/syskonperspektiv och domarnas utfall:

- **Varje syskon** har fått en fällande dom för den åtalspunkt där de är målsägande
- **Inget syskon** har fått en fällande dom för den åtalspunkt där de är målsägande
- **Något syskon** har fått en fällande dom för den åtalspunkt där de är målsägande.

Alla barn i samma familj har alltså inte alltid fått samma utfall på sitt respektive åtal. **15** barn har själva fått sitt åtal ogillat, men tillhör en familj där något syskon fått barnfridsbrottet styrkt. **49** barn har själva exkluderats ur åtalet och alltså inte ens prövats av barnfridslagen, samtidigt som ett syskon fått barnfridsbrottet styrkt.

De 15 barn som tillhör familjer där något syskon fått barnfridsbrottet styrkt har befunnit sig i anslutning till grundbrottet och därmed blivit inkluderade i åtalet, men rätten har inte kunnat styrka barnfridsbrottet för det målsägande barnet. Att de blivit inkluderade i åtalen kan innebära att de befunnit sig i samma rum, lägenhet eller bil där grundbrottet skett men inte tydligt nog kunnat redogöra för hur de bevittnade grundbrottet. Vidare kan de befunnit sig så nära som i samma rum, men sovit.

När barnfridslagen utreddes diskuterades det vilket ord som i lagen skulle representera det som barnet blev utsatt för. Förslagen var *bevittna* och *uppleva*, där *bevittna* innefattar att se och höra, medan *uppleva* också innefattar att "känna till" våldet. Exempel på att *uppleva* våldet kan vara att som barn komma hem och se hemmet vandaliserat, se skador på mamma eller förstå att våldet är på väg och därför lämna hemmet. Regeringen hänvisade då till straffbestämmelser tydligt ska avgränsa det straffbara beteendet, och menade att uppleva således var "att föra det för långt"¹³.

**"BARNFRIDSLAGEN
GÄLLER INTE
64 BARN"**

Barnfridslagen gäller inte 64 barn. De barn som barnfridsbrottet idag inte omfattar lever i en familj där en domstol fastslagit att våld förekommer och där något syskon har sett eller hört våldet ske. Barnen är således medvetna om våldets förekomst, och påverkas därför också av våldets effekter. Dessa 64 barn hade kunnat få upprättelse av barnfridslagen om den lagen omfattat barn som ser, hör och känner till våld mellan närstående. Om vi därtill inkluderar de barn där barnfridsbrottet ogillats i samtliga fall, men där grundbrottet blivit styrkt, hade denna siffra blivit ännu högre.

ÅTAL SOM INTE GÅTT ATT STYRKA

Flertalet av de domar som innehåller barnfridsbrott som inte gått att styrka går att kategorisera i fyra underkategorier:

1. domarna där grundbrottet inte kunnat styrkas
2. domarna där barnfridsbrottet inte kunnat styrkas
3. domarna där "bevittna brottslig gärning" inte räckt till
4. domarna där en eller flera parter blivit tystade/valt att inte längre medverka.

1. DOMARNA DÄR GRUNDBROTET INTE KUNNAT STYRKAS

För att kunna styrka ett barnfridsbrott krävs det att grundbrottet också har blivit styrkt. Det förutsätter att det först görs en bedömning om gärningsmannen har misshandlat grundbrottets målsägande för att sedan bedöma om barnet har bevittnat misshandeln. Även om barnens uppgifter bedömts trovärdiga och det finns bevis som talar för barnens sak, kan det bli en friande dom i barnfridsbrottet om inte uppgifterna från grundbrottets målsägande bedömts trovärdiga och/eller åtalpunkterna rörande misshandeln inte kunnat styrkas.

En återkommande situation i domarna är när endast vissa delar av en misshandel har kunnat styrkas. Detta har i vissa fall inneburit att det inte går att styrka ett barnfridsbrott där barnet bevittnat ett slag, om grundbrottets målsägande blivit både knuffad och slagen, men endast knuffen blivit styrkt. Barnet har då inte bevittnat den åtalade gärningen i grundbrottet.

Det förekommer även att en mamma som blivit utsatt för grov kvinnofridsbränkning endast fått vissa av åtalpunkterna styrkta. Detta kan innebära att det inte går att styrka barnfridsbrottet om det är just vid dessa tillfällen som barnet bevittnat våldet, trots att pappan fällts för grov kvinnofridsbränkning.

2. DOMARNA DÄR BARNFRIDSBROTET INTE KUNNAT STYRKAS

I de fall där barnet inte kan tala för sig själv, oftast på grund av låg ålder, men även funktionsvariationer, vilar ofta domen på huruvida en eller flera andra målsäganden eller vittnen kunnat intyga att barnet bevittnat grundbrottet. Oftast landar det på den misshandlade mamman att redogöra för vad barnet har bevittnat.

Det finns fall där ingen förälder kunnat redogöra för exakt var barnet befunnit sig under våldsbrottet, och där barnet själv inte kunnat tala för sin sak tillräckligt

bra för att det ska kunna bli en fällande dom. I exemplet nedan har ingen av de involverade parterna tillräckligt tydligt redogjort för var barnen befunnit sig:

FRIAD | SKARABORGS TINGSRÄTT

Mamman har inte kunnat redogöra närmare för var barnen befann sig vid de två misshandelstillfällena som hon har berättat om. Hon har inledningsvis uppgett att barnen var på olika ställen men att de var i närheten eftersom de skrek. Hon har därefter uppgett att de kan ha varit på sitt rum. Hon har slutligen uppgett att hon vet att sonen har sett ett av misshandelstillfällena men hon har inte kunnat minnas vilket tillfälle det var. Under dessa omständigheter anser tingsrätten att utredningen inte är tillräcklig för att det ska anses ställt utom rimligt tvivel att sönerna har bevittnat något moment i den åtalade gärningen som gör den straffbar. Åtalet avseende barnfridsbrott ska alltså ogillas redan av det skälet att de objektiva förutsättningarna inte är uppfyllda.

I fall där ingen av parterna kunnat redogöra för var barnen befunnit sig under grundbrottet har det i domarna bland annat redogjorts för parametrar som huruvida barnet varit vaket eller inte och hur lyhört det är i lägenheten. Detta är något som återkommer även under nästa punkt.

3. DOMARNA DÄR "BEVITTNA BROTTSLIG GÄRNING" INTE RÄCKT TILL

För att barnet ska kunna anses ha bevittnat gärningen krävs det enligt lagens förarbeten att barnet sett eller hört gärningen begås. Barnet behöver visserligen inte ha sett eller hört hela händelseförloppet, men det måste ha sett eller hört de moment i gärningen som gör den straffbar.¹⁴

Ovanstående är ett utdrag ur lagen. I domarna framkommer det tydligt att barnen kan ha sett ett vapen som deras pappa hotat deras mamma med, de kan ha sett blod och att deras mamma ligger på golvet i smärtor och barnen kan ha varit dem som ringt polisen, men ändå fått sina åtalpunkter om barnfridsbrott ogillade, med hänvisning till att de inte har bevittnat den brottsliga gärningen såsom uttryckt i lagen.

När vi studerat domarna utifrån ett bevittnandeperspektiv ser vi att domarna rymmer vissa frågetecken kring tillämpningen av lagen. Vissa tingsrätter har friat, medan andra har fällt – trots att omständigheterna varit ungefär desamma. **Svenska domstolar dömer olika i barnfridsbrottet.** Den faktor som lagen lämnar störst tolkningsutrymme åt domstolen i är vad det innebär att höra ett brott. I vissa fall har domstolen hävdade att barnet "måste" ha hört gärningen, medan andra barn – som kunnat redogöra för vad de hört – ändå fått sitt åtal ogillat, då domstolen inte kunnat fastslå att det barnet hörde faktiskt var den åtalade gärningen. I denna gråzon är de vanligast förekommande omständigheterna som värderats i anslutning till huruvida barnet bevittnat grundbrottet eller inte har varit:

- huruvida barnet reagerat på brottet,
- huruvida barnet sovit eller varit vakent,
- lägenhetens lyhördhet eller
- lägenhetens planlösning.

**"SVENSKA
DOMSTOLAR
DÖMER OLIKA I
BARNFRIDS-
BROTTE"**

De ovannämnda omständigheterna har ensamma eller i kombination med varandra beaktats och bidragit till fällande eller friande dom. Frågan är om det är tillräckligt tydligt i vilka fall domen ska bli friande och i vilka fall domen ska bli fällande. Det går även att ifrågasätta om barnfridslagen är tillräckligt täckande.

Exemplen nedan är valda för att synliggöra eventuella gråzoner där domen hade kunnat gå åt båda hållen och tillfällen där lagen inte varit tillräckligt omfattande.

I följande fall har barnen fått olika utgång på domarna. Deras mamma har fått hett vatten kastat över sig, vilket i detta fall varit den straffbara gärningen. Barnen får olika utfall på domarna. Alltså gör lagen gällande att det inte är fråga om straffansvar för barnfridsbrott om du hör reaktionerna på och följderna av en brottslig gärning.

FÄLLD OCH FRIAD | HELSINGBORGS TINGSRÄTT

Imålet är det bevisat att barn 1 har befunnit sig bredvid sin mamma, i direkt anslutning till händelsen, när pappan kastade vatten på henne. Detta framgår av vad både barn 1 och mamman har berättat, och får också visst stöd av vad barn 2 har berättat. Även om barn 1 inte har sett när pappan kastade vattnet på mamman, kan detta inte ha undgått honom med tanke på att han har befunnit sig i omedelbar anslutning till händelsen. Enligt tingsrättens mening har han därigenom bevittnat händelsen i den bemärkelse som avses i straffbestämmelsen om barnfridsbrott. Pappan ska därför dömas för barnfridsbrott i denna del.

Barn 2 har befunnit sig i ett angränsande rum när mamman fick vattnet kastat på sig. Hon har inte sett händelsen. Hon har däremot hört hennes mamma skrika och sprungit till henne i direkt anslutning till gärningen. Att hon reagerar på hennes mammas skrik bör emellertid snarast betraktas som en följd av gärningen. Enligt tingsrättens mening ger utredningen inte något starkare stöd för att hon faktiskt har bevittnat den brottsliga gärningen, som enligt gärningsbeskrivningen bestått i att pappan har kastat hett vatten på mamman. Pappan bör därför inte dömas för barnfridsbrott mot barn 2.

Även i fallet nedan synliggörs gråzonen i fallet när ett barn hör en brottslig gärning. Det blir tydligt att det är svårare att bevisa att barnet hört den straffbara delen av grundbrottet.

FRIAD | JÖNKÖPINGS TINGSRÄTT

Av barnets uppgifter framgår att han inte såg händelsen men hörde olika föremål slås sönder. Det är dock inte klarlagt om det han hörde avsåg den inledande porslinskrossningen eller just den del av händelseförloppet som gäller pappans misshandel av styvmamman. Tingsrätten noterar att barnet i ett skede hörde styvmamman ropa att pappan slog ihjäl henne. Detta rop från styvmamman kan emellertid inte sättas i något direkt tidsmässigt samband med händelseförloppet i övrigt. Att barnet hört detta rop kan därför, enligt tingsrättens mening, inte leda till slutsatsen att han bevittnade misshandeln på det sätt som lagen avser. Tingsrätten finner mot denna bakgrund att åtalet för barnfridsbrott ska ogillas.

I kontrast till ovanstående utdrag anser domstolen i följande åtal att en misshandel går att höra. I båda fallen har barnen befunnit sig i ett annat rum än det den åtalade gärningen ägt rum i. I nedanstående fall har hänsyn tagits till barnets låga ålder och således förmåga att uttrycka sina upplevelser. Lägenhetens planlösning och storlek har vidare stärkt åtalet.

FÄLLD | VÄRMLANDS TINGSRÄTT

Vid värderingen av vad barn 1 berättat ska hans låga ålder och hans därmed begränsade förmåga att uttrycka sig beaktas. Barn 1 har beskrivit ett bevittnande av vad han kallat "bråk". Bråket har utgjorts av misshandel som pappan begått mot mamman. Den har ägt rum i köket, i sovrummet, i köket igen och slutligen i barnens rum. Barnen ska ha varit i vardagsrummet. Misshandeln kan inte ha ägt rum i tysthet. Även hot har ingått i händelseförloppet. Hon har fått låsa in sig på toaletten. Dessa omständigheter, den begränsade lägenhetsytan och de öppna dörrarna måste ha medfört att båda barnen bevittnat en hel del, om än inte alla moment i händelseförloppet.

På grund av det anförda är det ställt utom rimligt tvivel att barnen bevittnat misshandel som deras pappa begått mot deras mamma. Han ska därför dömas för barnfridsbrott.

Detta kan jämföras med nästa dom, där inget olaga hot varit med i grundbrottet. Barnen befann sig återigen i ett annat rum än föräldrarna. Bristande bevis för att barnen bevittnade just den straffbara delen av misshandeln leder till en friande dom.

FRIAD | LULEÅ TINGSRÄTT

Genom den samlade utredningen står det klart att barn 1 och barn 2 förstod att det var bråk och våldsamheter på gång. Det står också klart att de blev rädda och oroliga. Däremot saknas det tillräckligt stöd för slutsatsen att barn 1 och barn 2 såg eller hörde något av de moment i misshandeln som gör den straffbar, det vill säga slagen mot mamman. Det innebär att åtalet för barnfridsbrott inte kan vinna bifall i den delen som gäller barn 1 och barn 2.

I nedanstående fall har det återigen varit en fråga om huruvida barnet hört den straffbara gärningen. I detta fall befinner sig barnet i "direkt anslutning" till brottsplatsen, att jämföra med fallet ovan där barnen befunnit sig i ett annat rum. Dunsarna betraktas som ljudet från misshandeln, och utfallet blir således en fällande dom också för barnfridsbrottet.

FÄLLD | LULEÅ TINGSRÄTT

Genom mammans uppgifter står det klart att barnet legat och sovit i direkt anslutning till vardagsrummet där merparten av händelseförloppet utspelade sig. Mamman har berättat att barnet vaknade av att hon skrek och med beaktande av det som grannen berättat om mycket höga dunsar och kvinnskrik kan hennes uppgifter i denna del läggas till grund för tingsrättens bedömning. Det innebär att barnet bevittnat våldet mot mamman. Detta måste ha stått klart för pappan som därför ska dömas för barnfridsbrott.

I nedanstående fall befinner sig båda barnen i samma rum som misshandeln, men eftersom barnets reaktioner har skilt sig från varandra har barnfridsbrottet bedömts olika:

FÄLLD OCH FRIAD | SKARABORGS TINGSRÄTT

Både barn 1 och barn 2 låg precis intill mamman i sängen och pappan måste ha insett att det fanns en betydande risk att någon av dem, eller båda, skulle se vad han gjorde mot mamman. Detta har i gärningsögonblicket inte hindrat honom att misshandla mamman på det sätt som skett, och det är alltså bevisat att han just då var likgiltig inför om barnen uppfattade det som hände. Han ska alltså dömas för barnfridsbrott gentemot barn 1. När det gäller barn 2 har mamman berättat att hon tror att barn 2 inte såg vad som hände, eftersom han var så inne i TV:n och inte reagerade på det pappan gjorde just vid tillfället. Hon har beskrivit att hon efter händelsen uppfattat båda barnen som oroliga och mer mammiga och beskyddande gentemot henne.

I andra fall har det räckt det att vara i samma rum som misshandeln för ett fällande domslut:

FÄLLD | SUNDSVALLS TINGSRÄTT

Barnen har befunnit sig i köket, där misshandeln ägde rum, under hela händelseförloppet. I anledning av det begränsade utrymmet håller tingsrätten det för uteslutet att barn 1, som befann sig på madrassen, varken skulle ha hört eller sett misshandeln.

I fallet nedan har barnet befunnit sig i samma bil som misshandeln men ingen av parterna i åtalet har kunnat styrka huruvida barnet varit vaket eller ej, och gärningsmannen frias därför från barnfridsbrottet:

FRIAD | ATTUNDA TINGSRÄTT

Mammans uppgifter under förhöret inför tingsrätten innebär att hennes och pappans gemensamma barn befann sig i bilens baksäte under det att misshandeln begicks.

Mamman har under förhöret vid tingsrätten berättat att barnet sov under hela händelseförloppet. Mamman har inte under polisförhör lämnat uppgifter innebärande varken att barnet sov eller var vaken. Enbart den omständigheten att misshandeln måste ha varit förknippad med visst tumult och ljud är enligt tingsrätten inte tillräcklig för att det ska vara bevisat att barnet varit vaken och bevittnat händelsen.

I fallet nedan har tre av barnen befunnit sig i samma mörka rum som misshandeln, mamman har vittnat om att de var vakna och tingsrätten bedömer att barnen på grund av närheten åtminstone måste ha hört misshandeln. I detta fall, när gärningen bedöms vara nästintill omöjlig att se på grund av mörkret, anser domstolen att barnet "måste" ha hört gärningen. Detta skiljer sig från hur lagen tillämpats på barn som befunnit sig i ett angränsande rum, och inte kunnat se handlingen av den anledningen.

FÄLLD | SÖDERTÖRNS TINGSRÄTT

Som framgått av den ovanstående redogörelsen befann sig parets tre barn i samma rum som händelsen enligt åtalspunkt 1 ägde rum i. Det har visserligen varit mörkt i rummet men det har ändå gått att urskilja något av vad som har hänt. Framförallt måste barnen ha hört vad som utspelade sig i rummet.

Det har återkommande gånger lagts vikt på att det specifikt är den straffbara gärningen som barnet ska ha bevittnat.

FRIAD | GÖTEBORGS TINGSRÄTT

Sparken utdelades när barnet låg på skötbordet. Det står klart att han inte kan ha sett någonting av gärningen. Inget har heller framkommit som talar för att sparken kan ha hörts. När barnet reagerade genom att börja gråta tycks det snarast ha varit på grund av föräldrarnas röstläge och den upprörda stämning som följde på gärningen. Barnet såg och hörde att något hade hänt, men gärningen bevittnade han inte.

Det märks att **det är oklart vad det innebär att "höra" en misshandel**, att avstånd från brottsplatsen verkar ha betydelse, liksom barnets reaktion och föräldrarnas vittnesmål. Med hänsyn till diskussionerna som föranledde straffbestämmelsen för att utsätta ett barn för att "bevittna brott", som Lagrådet bedömde var att tydligt avgränsa ett brottsligt beteende, kan vi efter studier av dessa 121 domar se att det fortsatt finns frågor om vad som specificerar att ett barn har hört, särskilt fysiskt, våld.

**"DET ÄR OKLART
VAD DET INNEBÄR
ATT 'HÖRA' EN
MISSHANDEL"**

4. DOMARNA DÄR EN ELLER FLERA PARTER BLIVIT TYSTADE ELLER VALT ATT INTE LÄNGRE MEDVERKA

Som tidigare beskrivits så krävs det att grundbrottet styrks för att barnfridsbrottet ska kunna få fällande dom. Detta innebär ofta att målsägande för grundbrottet behöver vara villig att medverka i rättsprocessen. Bland domarna finns fall där grundbrottets målsägande inte velat prata eller dragit sig ur åtalet när rättegång närmat sig. I vissa av dessa domar finns det tillräckligt med bevis från tidiga polisförhör och dokumentation för att fälla grundbrottet utan målsägandes medverkan. I andra fall väljer ett eller flera barn att delta i åtalet trots att grundbrottets målsägande inte velat delta – något som var omöjligt innan barnen hade målsägandestatus. Samtidigt finns det exempel där barnen, trots målsägandestatus, har blivit tystade av deras mamma, pappa eller annan släkting. Nedan följer några exempel på hur en eller flera målsägandes förändrade vittnesmål påverkat rättsprocessen.

FÄLLD | LINKÖPINGS TINGSRÄTT

Hon har uppgett att uppgifterna som hon lämnade i polisförhör är felaktiga. Hennes förklaring till varför hon har lämnat felaktiga uppgifter beror på att hon var traumatiserad. Tingsrätten finner att mammans uppgifter vid polisförhöret där hon lämnat en spontan redogörelse med specifika detaljer talar för uppgifternas riktighet och mot att hon skulle ha lämnat felaktiga uppgifter till följd av att hon var traumatiserad.

FÄLLD I LUNDS TINGSRÄTT

Tingsrätten menar att det finns anledning att anta att barn 1 blivit påverkade att ta tillbaka sina uppgifter. Barn 2 har i polisförhöret berättat att hon innan förhöret blivit kontaktad av sin farmor som uppmanat henne att hon skulle se till att hennes pappa skulle bli släppt från häktet vilket får uppfattas som ett försök att påverka barn 2 att lämna uppgifter som skulle vara till pappans fördel. Tingsrätten menar att barn 1 troligen blivit utsatt för liknande påtryckningar från släktingar.

FRIAD I LUNDS TINGSRÄTT

Barnet har vid sitt förhör inte velat tala om det inträffade och det framstår som alldeles uppenbart att han av sin mamma instruerats till detta.

Utredningen ger ett mycket starkt stöd för att pappan angripit mamman både fysiskt och verbalt. Det är dock utifrån den presenterade utredningen mycket svårt att för tingsrätten skapa sig en samlad och entydig bild om vad som egentligen hände under den aktuella kvällen och det finns flera oklarheter och frågetecken som lämnar utrymme för spekulation. Vid en sammantagen bedömning anser tingsrätten inte att den bevisning som åklagaren lagt fram är tillräcklig för att det ska anses ställt utom rimligt tvivel att pappan gjort vad åklagaren påstått. Åtalet ska därför ogillas i dess helhet och skadeståndsanspråken avslås.

I det sista fallet har utredningen och vittnesmålen påverkat bevisningen i grundbrottet. När grundbrottet inte kan styrkas faller också barnfridsbrottet. Detta fall står i kontrast till de två första exemplen, där händelseförloppet i grundbrottet varit klarlagt och vittnesmålen dragits tillbaka eller förändrats.

**ENDAST 1% AV
BARNFRIDSBROTTE
UPPMÄRKSAMMADES
AV SKOLA ELLER
FÖRSKOLA**

BARNENS SKYDDSNÄT – FÖRSKOLA, SKOLA OCH POLIS

I **2** av de 121 domar som studerats har förskola eller skola nämnts och funnits representerade bland vittnena. **Endast 1% av barnfridsbrotten uppmärksammades av skola eller förskola.** Vad detta beror på går endast att spekulera i. En möjlig orsak är att det på sina håll saknas kunskap inom förskolan och skolan för att se signaler från barn som lever i våldsutsatthet och verktyg för att våga agera.

I **21** av de 121 domarna har grundbrottet varit grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning – det vill säga upprepade tillfällen av till exempel misshandel och olaga hot mot målsägande. Därför kan det tyckas att signaler borde ha funnits för förskole- och skolpersonal att fånga upp från dessa barn.

I det enda fall där personal från förskolan vittnat i rättsprocessen har de uttryckt att de reagerat på barnets förändrade beteende, liksom att barnet berättat att föräldrarna bråkar varje dag, att ”mamma är ledsen och pappa är arg” och att ”det hade gjort ont på mamma”. Detta är att bedöma som väldigt tydliga signaler från barnet i fråga.

I det enda fallet där en anställd på en skola vittnat under rättsprocessen är det eleven själv som har valt att söka upp läraren och berätta vad hen utsatts för hemma. Läraren uttrycker själv att hen varit osäker på hur hen skulle

agera på barnets information. Förskolelärare och lärare verkar ej se eller förstå misstänkta falla av barnfridsbrott, och de verkar ha låg kunskap om sin anmälningsplikt.

En yrkeskår som syns återkommande i domarna är polisen. Det finns flertalet vittnesuppgifter från de poliser som har tillkallats till brottsplatsen. Dessa har kunnat styrka barnens upplevelser och psykiska och fysiska tillstånd. Till följd av barnfridslagen har polisens adresserats ett ansvar att höra barnen direkt på brottsplatsen. Tidigare studier och kartläggningar har visat att många poliser inte vågar eller av andra skäl väljer att inte höra barn, och att de inte heller nämner dem i förundersökningsunderlagen¹⁵. Att höra ett barn som bevittnat våld utgör en viktig del i att synliggöra barnet. Genom att bekräfta att det som barnet har varit med om kan barnet också få bekräftat att våldet inte är barnets fel. Genom att tidigt se barnet kan en bearbetning av händelsen inledas i ett tidigt skede. I förlängningen möjliggör också polisens registrering av barnen och deras upplevelser av våldet att socialtjänsten kan kopplas in, och barnet kan i förlängningen få det stöd och den hjälp som barnet både har rätt till och behov av.

ALKOHOL OCH NARKOTIKA

I Folkhälsomyndighetens rapport¹⁶ från 2020 om samband mellan alkohol och våld i nära relation konstateras det att alkohol kan öka risken för våld i nära relationer, men att en rad andra faktorer bidrar till sambandet. I samma rapport framgår det att det gjorts för få studier om narkotikans betydelse för våld i nära relationer för det ska vara möjligt att göra några slutsatser. I de 121 domarna vi läst har alkohol och narkotika varit närvarande på följande vis:

Alkohol och narkotika

43 av gärningsmännen var **alkoholpåverkade**

9 av gärningsmännen var **narkotikapåverkade**

59 av gärningsmännen var **nyktra**

10 av gärningsmännen redogör inte domarna för i fråga om alkohol och narkotika

43% av barnfridsbrottsförövarna var alkohol- eller drogpåverkade. Som ovan konstaterat så ökar alkohol inte som ensam faktor risken för våld i nära relation. Ur ett barnperspektiv väljer vi ändå att synliggöra alkoholens och narkotikans närvaro då det blir tydligt i granskningen av just de här domarna att barnen själva varit väl medvetna om dess närvaro eller icke närvaro. Barnen har utläst risken för förändrat beteende hos de vuxna och specifikt gärningsmannen när denna brukat alkohol och/eller narkotika. Många barn i domarna har vittnat om att de vet att det blir bråk när gärningsmannen förtär alkohol, ibland till den grad att de själva väljer att hålla sig undan när det börjar drickas hemma. Som nämnt tidigare innebär det att händelsen inte kan rubriceras som barnfridsbrott om barnet skyddar sig från våldet genom att lämna hemmet eller den plats där våldet sker.

**"43% AV
BARNFRIDSBROTTS-
FÖRÖVARNA VAR
ALKOHOL- ELLER
DROGPÅVERKADE"**

SLUTSATSER

FÖR ALLA BARNES RÄTT TILL ETT HEM UTAN VÅLD

I granskningen av de 121 domarna har vi fått insyn i delar av den tillvaro som är vardag för 160 000 barn i Sverige. Vi har kunnat utläsa att barnen tagit skada av att se och höra våld hemma, men att lagen inte räcker för att ge samtliga barn upprättelse för det våld de utsatts för. Särskilt förekommer barn under fem år, en grupp barn som är extra sårbara. Vidare pekar denna granskning på frånvaron av förskola och skola som vittnen. Granskningen har också blottat den osäkerhet som råder i rättstillämpningen där vi ser att olika barn får olika utfall på sin dom – även när förutsättningarna varit lika.

Därför behöver vi ifrågasätta om lagen är tillräckligt omfattande och tydlig. Vi vet att barnen som hör skriken och ser konsekvenserna av en misshandel – det vill säga barnen som känt till, men inte sett eller hört, den straffbara gärningen – också påverkas av våldet. Vi kan även vidga frågan ytterligare och synliggöra konsekvenserna för de barn som inte varit på brottsplatsen men tillhör familjerna där ett barnfridsbrott ägt rum. Frågan är vilka möjligheter till upprättelse och stöd samhället erbjuder de 23% som inte omfattas av lagen som den är formulerad idag.

Vi har sett att barnen i domarna ofta är under fem år. De tre första levnadsåren är då barnets hjärna är som mest känslig för toxisk stress, vilket bevittnande av våld mot en närstående innebär för små barn. Yngre har även svårare att värja sig från våldet i hemmet då de ofta befinner sig i till exempel mammans famn. En kartläggning av vilka insatser som görs för barnen i denna ålderskategori hade kunnat hjälpa oss att hitta möjliga vägar framåt för att förbättra livssituationen för dessa barn.

För att tidigare identifiera barn som bevittnar våld i hemmet är det av intresse att undersöka hur vi som samhälle möjliggör att fler fall fångas upp av skola och förskola. En kunskapsöversyn hos anställda inom utbildningsväsendet rörande barn som bevittnar våld i hemmet skulle kunna synliggöra vad som idag hindrar personal från att identifiera utsatta barn. Att undersöka eventuella strukturella hinder eller rädslor hos personalen för att anmäla eller göra en orosanmälan skulle också kunna ge oss en bättre förståelse för de utmaningar som behöver adresseras.

Vi har med hjälp av domarna kunnat se att liknande omständigheter kunnat leda till både friande och fällande dom. Detta innebär en rättsosäkerhet, som även den botten i dilemmat kring hur ett utsatt barn påverkas av att inte få sina erfarenheter bekräftade som brottsliga. Osäkerheten i tillämpningen lämnar också makten till domare, åklagare, jurister och poliser att skapa förutsättningar för barnen att få en korrekt dom. Om alla ska vara lika inför lagen behöver tingsrätternas arbete harmoniseras och ojämlikheter likt de som framkommit genom denna granskning fortsätta synliggöras.

Dessa slutsatser visar att fler insatser behövs och att vi som samhälle behöver arbeta systematiskt på flera fronter för att säkerställa alla barns rätt till ett hem utan våld.

KÄLLOR

- 1 Regeringen (1998) Dir. 1998:105 *Barnmisshandel och därmed sammanhängande frågor*
- 2 Regeringen (2003) Prop. 2002/03:53 *Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.*
- 3 Regeringen (2006) Prop. 2005/06:166 *Barn som bevittnat våld*
- 4 Regeringen (2006) Prop. 2005/06:166 *Barn som bevittnat våld*
- 5 Regeringskansliet (2012) SOU: 2012/26 *En ny Brottskadslag*. Elanders Sverige AB, Stockholm
- 6 Socialstyrelsen (2009) Slutrapport. *Våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld*
- 7 Regeringskansliet (2012) SOU: 2012/26 *En ny Brottskadslag*. Elanders Sverige AB, Stockholm
- 8 Regeringskansliet (2012) SOU: 2012/26 *En ny Brottskadslag*. Elanders Sverige AB, Stockholm
- 9 Dir. 2018/48
- 10 Regeringskansliet (2019) SOU: 2019/32 *Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående (...)*. Elanders Sverige AB, Stockholm
- 11 Sveriges Radio (2021) <https://sverigesradio.se/artikel/dubbelt-sa-manga-anmalningar-om-barnfridsbrott-som-forvantat>
- 12 Brottsoffermyndigheten (2022) Pressmeddelande. *Beslut om ersättningsnivåer till barn som utsatts för barnfridsbrott*. <https://www.brottsoffermyndigheten.se/om-oss/aktuellt/nyheter/beslut-om-ersattningsnivaer-till-barn-som-utsatts-for-barnfridsbrott/>
- 13 Regeringskansliet (2019) SOU: 2019/32 *Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående (...)*. Elanders Sverige AB, Stockholm. s. 20
- 14 Regeringen (2021) Prop. 2020/21:170 *Barn som bevittnar brott*. s. 24 f
- 15 Regeringskansliet (2012) SOU:2012/26 *En ny Brottskadslag*. Elanders Sverige AB, Stockholm
- 16 Folkhälsomyndigheten (2020) *Kunskapsbaserat ANDT-arbete*

FILMANDTELL

REAL STORIES. REAL CHANGE.

 SE BARNEN

**ERSTA
DIAKONI**

Rädda Barnen

Svenska kyrkan
HANINGE

Svenska kyrkan
SOFIA FÖRSAMLING

Svenska kyrkan
STOCKHOLMS
DOMKYRKFÖRSAMLING

Svenska kyrkan
KARLSTADS PASTORAT

SOMAYA
KVINNO- & TJEJOUR

RİKU
RIKSDOMNIPÄLVÖSTYS
BRÖTTSOFFERJOUREN

SÄTILA FOUNDATION